

Metoder i oldtidskundskab

Af Line Overmark Juul og Anna Mohr Kristensen, Ribe Katedralskole, 2020

Oldtidskundskabs genstandsområde og materialer

I oldtidskundskab beskæftiger vi os med den antikke græske og romerske kultur i bredeste forstand fra 800 fvt. til 400 evt.. Denne kultur udforsker vi gennem antikke tekster og kunst. Når vi skal udvælge materiale i oldtidskundskab, har vi derfor et bredt udvalg:

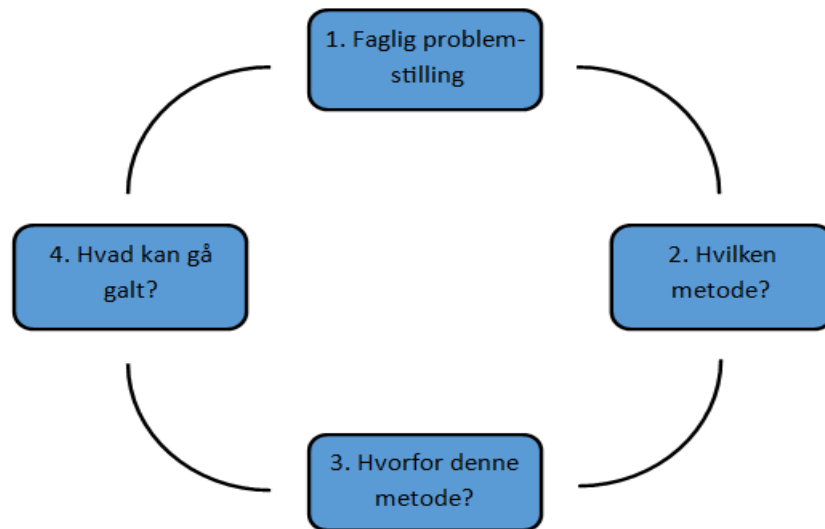
1. fiktion/skønlitteratur (fx genrerne epos og drama)
2. faktatekster (fx historiske, retoriske og filosofiske tekster)
3. kunst (skulptur, arkitektur og vasemaleri)
4. efterantikke tekster, der tydeligt er inspireret af antikken

Metoder i oldtidskundskab

Metode er et begreb, der dækker den måde, man arbejder med sit materiale på. Og man vælger sin metode i forhold til, hvad det er, man gerne vil bruge sit materiale til at undersøge. Basismaterialet i oldtidskundskab vil altid være antikke tekster og antik kunst, der analyseres og fortolkes i egen ret; derfor kaldes den primære metode i faget **autopsi**.

Aut-opsi er græsk og betyder selv-syn. Det indebærer, at man selv læser en tekst *af* en antik forfatter, fx læser man Iliaden af Homer, i modsætning til at man i en lærebog læser *om* værket Iliaden. Enhver "oldfaglig påstand" vil derfor bero på et konkret autoptisk tekstnedslag som belæg for påstanden, hvorfor vi i undervisningen, til eksamen og i SRP'er bruger meget tid på at citere de passager, linjer eller enkeltord, som vi baserer vores analyse på. Det eneste filter mellem os som moderne læsere og den antikke tekst er derfor oversættelsen, da alle teksterne originalt er skrevet på græsk eller latin.

På næste side kommer et konkret eksempel på autopsi i praksis, og hvordan man kan beskrive den autoptiske metode og dens fordele og ulemper på baggrund af den videnskabelig basismodel udarbejdet af Esben Nedenskov Petersen og Caroline Schaffalitzky og tilpasset til Ribe Katedralskole af Torben Hammersholt. På de efterfølgende sider kan du se en gennemgang af de metodiske tilgange, som man også kan benytte i oldtidskundskab sammen med autopsi.

1. Faglig problemstilling

Vi vil gerne undersøge heltebegrebet i Homers Iliaden.

2. Hvilken metode?

Vi går autoptisk til værks på den måde, at vi finder konkrete passager i Iliaden, som vi ved at analysere og fortolke kan bruge til at sige noget om heltebegrebet.

Konkret finder vi fx, at Achilleus i 1. sang v. 161-62 siger til Agamemnon: "Tilmed truer du med at rane min hæder og kampløn, den som jeg vandt for min møje og fik af Achaiernes sønner!" Sådan et citat kan bruges til at sige noget om, at hæder og ære er vigtig for den homeriske helt, at det er noget de kan opnå i kamp, men også miste ved at blive frataget konkrete hædersbevisninger såsom guld og kvinder.

3. Hvorfor denne metode?

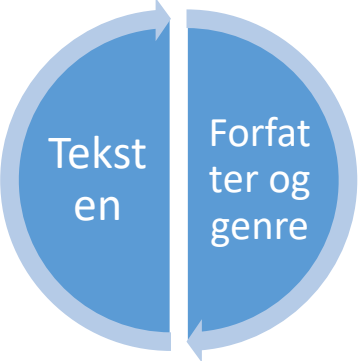
Vi benytter den autoptiske metode, fordi vi på den forsøger at undgå at lægge andre personers fortolkninger ned over en tekst.

Hvis vi fx baserede vores opfattelse af relationen mellem Achilleus og Briseis på filmen *Troy* af Wolfgang Petersen, ville vi tro, der var tale om en kærlighedsrelation. Men ved at gå autoptisk til værks ser vi, at pigen i teksten behandles som et objekt. Hun er et krigsbytte, der omtales som "løn" og "hædersbevisning".

4. Hvad kan gå galt?

Når man benytter den autoptiske metode til at belyse en konkret problemstilling, leder man efter steder i teksten, der kan belyse denne problemstilling, og overser måske andre passager i teksten, der kunne give en mere nuanceret forståelse af teksten.

En anden faldgrube kunne være, at man lader sin egen forforståelse styre læsningen så meget, at man kan ende med at blive blind for, hvad der egentligt står. Her kunne man fx komme til at blive for "hård" i bedømmelsen af Achilleus som helt, hvis man kommer til at lægge en moderne opfattelse af heltebegrebet ned over ham. I dag ville vi ikke synes, at en soldat, der er villig til at lade sine egne folk dø for at opnå personlig gevinst og behandler kvinder som objekter er en helt.

Hermeneutisk niveau	Metode i praksis	Metode defineret videnskabsteoretisk
 <p>Teksten i sin egen ret</p>	<p>Autoptisk læsning, dvs. analyse og fortolkning af fx handling, fortællestil, personkarakteristik.</p> <p>Eksempler på spørgsmål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Hvad bliver der sagt i Platons Hulebillede om uddannelse?</i> • <i>Hvordan karakteriseres Agamemnon som leder i Homers Iliade?</i> • <i>Hvorfor vil Achilleus ikke kæmpe for Agamemnon i første del af Iliaden?</i> 	<p>Autopsi er græsk og betyder <i>selvsyn</i>. Den autoptiske metode betyder, at vi analyserer og fortolker en tekst ved <i>selv</i> at se på teksten. Vi læser ikke tekster <i>om</i> Platon, men <i>af</i> Platon.</p> <p>Det betyder dog ikke, at alle tolkninger er teksten er lige rigtige, fordi man selv synes, det er det man 'ser' i teksten. Vi prøver at konstruere en 'modellæser': Hvordan har en antik læser læst og forstået teksten? Autopsi er et særligt begreb i de klassiske fag, som hører ind under hermeneutikken (læren om fortolkning).</p> <p>Når den autoptiske læsning interesserer sig for én enkelt tekst, fx Iliaden – hvilket den typisk gør i de klassiske fag – kaldes den også idiografisk.</p> <p>Tilgangen er også induktiv, så længe man ikke anvender baggrundsviden om forfatter og genre. Vi inducererer (dvs. slutter) os til fx hvad tragedier handler om ud fra en idiografisk læsning af én tragedie fx Medea.</p>
 <p>Teksten Forfatter og genre</p>	<p>Analyse af genretræk, fx epiteter, homeriske lignelser, tragisk ironi.</p> <p>Analyse med inddragelse af viden om forfatteren, forfatterens øvrige værker eller værker inden for samme genre.</p> <p>Eksempler på spørgsmål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Hvordan kan vi se, at Homers Iliade har baggrund i den mundtlige episke tradition?</i> • <i>Hvordan kan man i Senecas Medea se, at Seneca er stoisk filosof?</i> • <i>Hvorfor har Seneca dedikeret sit værk Om Mildhed til Kejser Nero?</i> 	<p>Når man inddrager faglige begreber og baggrundsviden om fx forfatter og genre, bliver analysen deduktiv (i modsætning til induktiv). Vi deducerer os frem til, hvordan Iliaden fremstår som et mundtligt digt ved at bruge baggrundsviden om patronymika, epiteter, formelvers osv.</p> <p>Analysen er dog stadig autoptisk, så længe denne baggrundsviden bliver anvendt direkte på teksten.</p> <p>Når man prøver at sige noget om tekstens formål eller budskab på baggrund af viden om forfatteren, bliver analysen intentionel. Det betyder, at man interesserer sig for den intention/hensigt, forfatteren antages at have haft med værket.</p> <p>Det skal her bemærkes, at de antikke forfattere ikke havde en forestilling om tekstens autonomi, altså at en tekst skulle kunne læses helt uden at man tog højde for forfatteren. Intentionen kan dog være meget svær at vide noget om, og derfor er den autoptiske læsning typisk "forsigtigt intentionel".</p>

	<p>Analyse med inddragelse af faglige begreber, fx fysis/nomos og hybris/nemesis.</p> <p>Analyse med inddragelse af viden om antikken, herunder religion, samfundsforhold (fx styreformen) og kultur (fx gæstevenskab).</p> <p>Eksempler på spørgsmål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Hvilken rolle spiller begrebsparket hybris/nemesis for Herodots opfattelse af historiens gang?</i> • <i>Hvad betød Siciliens ekspedition for udfaldet af Den peloponnesiske krig? I hvor høj grad kan man bruge Thukydid's Historie som kilde til dette?</i> 	<p>Når man bruger faglige begreber, som man har fra moderne sekundærlitteratur el.lign., er læsningen stadig idiografisk, når formålet er at lave en udtømmende analyse og fortolkning af en antik tekst, fx Herodots <i>Historie</i>. Analysen er også stadig autoptisk, når begreberne tematiseres i teksterne og forankres i tekstanalysen.</p> <p>Hvis man derimod ønsker at blive klogere på fx en historisk begivenhed som Den peloponnesiske krig, kan man anvende en antik tekst som Thykydids <i>Historie</i> som kilde til denne begivenhed og fx lave en kildekritisk analyse, hvor man ikke er så interesseret i teksten som litteratur, men alene dens kildeværdi. Den <i>rene</i> kildekritiske analyse vil man som oftest møde i faget historie, mens elementer fra kildekritikken kan inddrages i oldtidskundskab som en del af en litterær analyse.</p>
	<p>Undersøgelse af tekstens reception, altså hvordan senere perioders forfattere har beskæftiget sig med teksten i deres værker.</p> <p>Analyse af de spor, antikke tekster og tanker har sat sig i konkrete efterantikke værker.</p> <p>Brug af antikke begreber til at forklare moderne problemstillinger.</p> <p>Eksempler på spørgsmål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Hvorfor bliver tragedien Medea og nyfortolkninger af den til stadighed opført i teatre rundt om i verden i dag?</i> • <i>Hvilken indflydelse har Platons forestillinger om dualisme haft på danske digtere i Romantikken?</i> • <i>Hvordan og hvorfor bliver begrebet "hybris" brugt i forbindelse med klimadebatten?</i> 	<p>Faget har også et diakront perspektiv, fordi vi arbejder med efterantikke værker, der er inspireret af antikken. Det at man i senere værker lader sin egen opfattelse af antikken komme til udtryk kalder man reception. Det diakrone består altså i at trække de lange linjer i europæisk kunst- og kulturhistorie fra antikken og til i dag.</p> <p>Man kan enten arbejde med en konkret teksts eller mytes receptionshistorie, altså følge hvordan fx Medea er blevet opfattet og viderebearbejdet gennem tiden.</p> <p>Man kan også starte med udgangspunkt i en moderne tekst, film el.lign., fx <i>Game of Thrones</i>, og se på hvordan dette moderne værk kan perspektiveres til antikke værker og myter.</p> <p>Mere løsrevet fra en tekst kan man også beskæftige sig med de antikke begrebers receptionshistorie og anvendelse på moderne problemstillinger.</p>

Hermeneutisk niveau	Metode i praksis	Metode defineret videnskabsteoretisk
	<p>Autoptisk analyse og fortolkning af værkets form, udseende, udsmykning og udsagn.</p> <p>Eksempler på spørgsmål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Hvor mange søjler indgår i Niketemplet?</i> • <i>Hvordan kan muskulaturen og stillingsmotivet på Spydbæreren beskrives?</i> • <i>Hvordan kan Peploskorens ansigtstræk beskrives?</i> • <i>Hvor er udsmykningen placeret på Nessosvasen, og hvilke farver er brugt?</i> 	<p>Autopsi er græsk og betyder <i>selvsyn</i>. Autopsi er et særligt begreb i de klassiske fag, som hører ind under hermeneutikken (læren om fortolkning).</p> <p>Den autoptiske metode betyder, at vi analyserer og fortolker et kunstværk ved <i>selv</i> at se på det. Vi læser ikke om, hvordan andre vil beskrive og fortolke et konkret kunstværk. Vi laver vores egen selvstændige analyse og fortolkning.</p> <p>Denne tilgang er induktiv, så længe man ikke anvender baggrundsviden om kunstneren og de kunsthistoriske stilperioder. I praksis vil man i oldtidskundskab måske opleve at begynde et kunstforløb med en induktiv tilgang, der imidlertid hurtigt skifter til en deduktiv tilgang (mere om det nedenfor).</p> <p>Når den autoptiske læsning interesserer sig for ét enkelt kunstværk, fx Parthenon kaldes den også idiografisk.</p>
	<p>Analyse med inddragelse af viden om kunstneren, kunstnerens øvrige værker.</p> <p>Analyse af stiltræk fx <i>det arkaiske smil</i>, <i>hellenistisk barok</i> eller <i>geometrisk vasesmaleri</i> o.l. En sådan analyse er langt det hyppigste, da man sjældent kender til detaljer omkring kunstneren af antikke værker.</p> <p>Begrundet datering af kunstværket som hørende ind under en af følgende kunsthistoriske stilperioder: <i>Arkaisk, Tidlig klassisk, Højklassisk, Senklassisk, Hellenistisk eller Romersk</i>.</p> <p>Eksempler på spørgsmål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Hvordan kan vi se, at Peploskoren er arkaisk?</i> • <i>Med statuen Afrodite fra Knidos er Praxiteles berømt for at have skabt en kanon for den nøgne kvindefigur. Hvad er det nyskabende og normgivende ved denne statue?</i> • <i>Hvilken arkitektonisk udvikling skete der med dorisk tempelbyggeri fra arkaisk til klassisk tid?</i> 	<p>Når man inddrager faglige begreber og baggrundsviden om fx kunstner og den kunsthistoriske stilperiode, bliver analysen deduktiv (i modsætning til induktiv). Dette er langt den hyppigste måde at arbejde på, da der er et krav om, at man udover at beskrive, hvad man ser, når man betragter et kunstværk, også bliver bedt om at give en begrundet datering på baggrund af de stiltræk, der placerer værket i en bestemt kunsthistorisk periode.</p> <p>Analysen er dog stadig autoptisk, så længe denne baggrundsviden bliver anvendt direkte på kunstværket.</p> <p>Når man prøver at sige noget om kunstværkets formål eller budskab på baggrund af viden om kunstneren eller på baggrund af den kontekst, kunstværket er blevet til i, bliver analysen intentionel. Det betyder, at man interesserer sig for den intention/hensigt, kunstneren og/ eller den, der har bekostet kunstværket antages at have haft med værket.</p>

 <p>Kunst værk</p> <p>Antikken</p>	<p>Analyse med inddragelse af viden om antikken, herunder religion, samfundsforhold (fx Perserkrigene) og kultur (fx Teateropførelser ved De Store Dionysier).</p> <p>Eksempler på spørgsmål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Hvordan kan et græsk teaters arkitektoniske funktion beskrives i henhold til vores viden om antikke dramaopførelser?</i> • <i>Hvilken signalværdi ville Athenerne sende til omverdenen med De store Akropolisbyggerier og i særdeleshed Niketemplet efter Perserkrigenes afslutning?</i> • <i>Hvad fortæller kunstneriske afbildninger af Herakles og hans 12 arbejder på vaser, skulpturer og tempeludsmykning os om dyrkelsen af ham som hero i antikken?</i> 	<p>Når man bruger faglige begreber, som man har fra moderne kunsthistoriske bøger el.lign., er tilgangen stadig idiografisk, når formålet er at lave en udtømmende analyse og fortolkning af et kunstværk, fx et græsk teater. Analysen er også stadig autoptisk, når begreberne forankres i analysen.</p> <p>Hvis man derimod ønsker at bruge kunsten som kilde til at blive klogere på fx grækernes hverdagsliv, religiøs praksis eller samfundsforhold, anvender man typisk flere antikke kunstværker i en komparativ analyse.</p> <p>En sådan analyse er <i>ikke</i> en udtømmende idiografisk analyse, da man oftest vælger dele ud fra et kunstværk fx den ene side af en vase og sammenligner med andre tilsvarende motiver for at sige noget om fx sportsdiscipliner ved De olympiske lege.</p>
 <p>Kunst værk</p> <p>Euro pæisk kultur</p>	<p>Undersøgelse af kunstværkets reception, altså hvordan senere perioders kunstnere har beskæftiget sig med det antikke kunstværk i deres værker.</p> <p>Analyse af de spor som antikt formsprog og/eller antikke idealer har sat sig i konkrete efterantikke kunstværker.</p> <p>Eksempler på spørgsmål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Hvordan kan vi se på renæssancekunstneren Michelangelos slavefigurer, at han var inspireret af den antikke skulptur Laokoon?</i> • <i>Hvad er årsagen til, at offentlige byggerier og arkitektur i Vesteuropa fra begyndelsen af 1800-tallet i så høj grad er inspireret af antik arkitektur fra højklassisk tid?</i> • <i>Hvordan og hvorfor sammenblender Salvador Dali et antikt udtryk med et moderne udtryk i statuen "Venus fra Milo med skuffer"?</i> 	<p>Faget har også et diakront perspektiv, fordi vi arbejder med moderne kunst, der er inspireret af antikken. Det at man i senere kunst lader sin egen opfattelse af antikken komme til udtryk kalder man reception. Det diakrone består altså i at trække de lange linjer i europæisk kunst- og kulturhistorie fra antikken og til i dag.</p> <p>Man kan enten arbejde med et konkret kunstværks receptionshistorie, altså følge hvordan fx skulpturen <i>Laokoon</i> har levet videre som et ideal for renæssancekunstnere, der modellerede deres kunst i antikt forbillede, for senere at blive et så velkendt ikon, at skulpturen kunne bruges fx i moderne karikaturtegninger.</p> <p>Man kan også starte med udgangspunkt i et moderne kunstværk, fx Christian Lemmerz' <i>Adam Kadmon</i>, og dels se på hvordan dette moderne værk kan perspektiveres til antikke værker og myter, dels på, hvordan det moderne værk er et opgør med antikken og tidligere perioders beundring for antikken.</p>